

М. Гарма

Чи і ти
таким
був ?

193

10

М. ГАРМА.

Б. р. З.

Чи і ти таким був ?

Іванченко

Львів. Бібліотека
А. П. УРСР

ЛЬВІВ

1941.

Ащо наші виски, від перших днів життя, збивали страшні вихори грандіозних гураганів, наша кров, уже підсвідомо, схопила ритм доби.

(Із передслова до цілоти праці „Як живе людина?“)

Людина являється дитиною своїм — чабу й середовища. Проте, є ще щось, що творить саму глибинну суть її істоти — це жива ідея любові свого. У бурхливих часах, перед очима навіть уже й дитини, світ своїх являється першою й найсильнішою противагою чужих нищительних походів. Я смію твердити таке: даймо дітям глибші переживання найранішої й ранньої юності, а будемо мати, як масовий тип — українську людину; людину, що одною в такий спосіб докорінно вросла в український ґрунт із його засадою: або пан, або пропав! Ця брошурка, як І. частина праці „Як живе людина“ у своєму найважливішому місці представляє розвиток любові свого, — любові, що самотужки серед протівностей добившись у молодій душі віри, являється, як безумна. Інші моменти в цій брошурці є особистого характеру й цікаві хіба, як причинок до загально-дитячої психології.

Автор,

Львівська державна
наукова бібліотека

№

1302

~~ЗНАТИ~~

Хочу писати про себе. Беруся за
невдячну роботу — буду сам осуджу-
вати себе. Мовляв, Ібзен: — Пишеш —
починаєш суд над самим собою.

* * *

Образ перший :

2193
Звичайна собі селянська загорода.
Повище клуня й комора, далі хата, а
там хліви й обора. Поміж хатою, а ко-
морою на узбіччі, дров'ятня. Стоїть ве-
ликий кострубатий пнище, а при ньому
аж до самозабуття зайнятий „майстеркою“
хлопець. Років із чотири йому, та так
завзято робить, так щораз вбиває цвяш-
ки у довбню, що й ледь помічає, як із
боку в хату пішов якийсь „жовніл“.
Видно, що й бачив він тих „жовнілів“
неразок й вони вже не надто для нього
цікаві. Коли ж то виходить із хати
стара бабуня й кличе:

— Синочку, ходи до хати, до тата!

— Не хочу! — і нерозбираючи
як слід, чого то від нього бажає бабуня,

сказав, не підводячи голови хлопець. Пришелець, вояк вийшов із хати.

— Ну, ходи, ходи! — продовжувала бабуня.

— Не піду!

— Та ж ходи, кажу, дурний!

Хлопець підвів голову й звернувся туди, де стояли бабуня і „жовніл“. Із його очей позірнуло якесь недовіря. Бабуня підійшла до хлопця зовсім близько.

— Та ж ходи! — і ніби хотіла зловити хлопця за руку — то тато!

— То не тато, то зовніл! — відсахнувся, і знов підзорливо позирнув у бік незнайомого, хлопчина. Батько добряче розсміявся й давай нарадошах вояцьким кроком пірвався до впертюха. Ого! Та наш „майстер“, знов, як собі шугне, так і опинеться ген, аж за клунею.

Шкода було далі й накликувати.

Щоаж лискучі, консервні пушки прийшли із поміччю. Невдалися батькові накликування так він і почав заманювати. Звісно — блискотками.

Очі в хлопця заясніли, пуделка подобалися. Обіцянка, що то для нього вбила впертість. Він... він вже зробив навіть кілька кроків — до тата. Далі не піде: ні сюди, ні туди. Пуделка спутали ноги.

А коли вже батько, пришелець із італійського фронту, вдруге підходив до сина — той не тікав.

Раптом були вже в хаті. Сиділи при більшому стільцеві та споживали страву. Батько сидів на меншому ослінчикові та держав сина на колінах, радував, захоплював його. Пуделко в руці малого виблискувало сонцем. А він неначе справжній їздець на вороному, вигонкував, під такт батькових приговірок:

Іде, їде хлоп, хлоп
На конику гоп, гоп!

А за хлопом жид, жид
На конику диб, диб,

А за жидом пан, пан
На конику сам, сам!

Отак виглядала перша зустріч сина з батьком. Батько втішався сином, а син — пуделками.

Це перша моя незабудька із города моїх споминів.

* * *

Образ другий:

На дворі щиняється жахливий крик. Чую одчайні заводи, гамір, метушню. Вибігаю з хати. Те, що бачу, й мене перемінює водин крик болю: Якись вояки випровадили з хліва дві корови й тягнуть за собою. Бабуня, дідусь, батько, мати, не дають. Молять, просять, плачуть, репетують, бабуня й мати благають. — Не помагає! Силуються й одні й другі: мої родичі й вояки. Раптом бачу, як на мого батька накинувся один з крісом. Жак! мій батько роздирає сорочку на грудях і кричить „Стріляй“. Давить мене щось, божевільно дусить.

— ???...

— Ой, йой — йой — розпинаю криком груди. — Що ти буде?...

— — — — —

— То були поляки! — казала опісля бабуня.

* * *

Образ третій:

Ідилічна, весняна днина. Повінь сонця й зелені. У нас на подвір'ю, на бунках порозсідалось чи й мало людей: родичі, сусіди, наші приятелі. Цеж ранок то й побалакати усім хочеться. Послухати бодай, коли вже нічого не сказати. А й є про що балакати, є й ще більше про що слухати. Війна скінчилася, хто остався вживих повернув додому та й усі тепер раді поділитися споминами-страхіттями: ті, із тими, що шаліли таки тутже, в селі, околиці, онтам на кладбищі, тутже при дорозі, навіть на подвір'ю, отут таки, тут, де сидимо; а тамті, а поміж ними і мій батько, — ох, це страшне, жахливе:... „Наталія“... Перемишль... штурми... кров... трупи... Ох! Боже, — повільні, болючі конання раних:.. тамтому ноги обірвало... цей із багнетом у животі лежить, а он по тому, що їхав на возі, граната й слід затрясла...

Покотом усюди, усюди трупи.

Тільки немов невблагана гадюка поміж ними проповзує незнищима потвора — „війна“.

— Вояк — уявляється чомусь у моїй свідомості — є на те, щоб жахливо вмерти. Вояк... мій же тато був вояком бр... до війська беруть усіх великих і здорових...—

Снідання. Всі порозходилися додому. І у нас снідають. Усі разом. Я розтягнувся на порозі широких селянських дверей. Аж тут:

— Синочку! — просить мене моя бабуся, що надійшла із кухні зо стравою — іди снідати!

— Чому ж не йдеш? — добавив батько.

— Не хочу!

— Та не заважай! — кричить мати — перейти поверх тебе не можна.

— Переступайте мене! — відказую.

І бабуня й мати переступаючи поверх мене перейшли в хату. Я радісний підвівся хутко наноги.

Опісля по сніданні я, знову простягнувся на порозі й казав усім себе переступати ще і ще.

— Бо я — втішалася моя дитяча наївність — більший не виросту, мене не візьмуть до війська, я не піду на війну... О-о-о!... Файно-но!...

Ще часок, а усі мої родичі й ближні сусіди знов у нас на подвір'ю. І знов іде оповідання про війну. Батько оповідає про літаків — „вороплянів“. Вони стріляють, згори кидають бомби... О, Бсже!... Мені уявляється, що весь світ (так, як я міг тоді його поняти) це один жах, одно велике зло. Все чигає тільки й на те, щоб тебе знищити...

Пополудні пас я у полі худобу. Сам один. Ніде не було довкруги нікого. Аж раптом чую — щось гуде. Озираюся й сюди й туди: немає нічого. А воно щось ще дужче, ще сильніше гуде. Коли ж гляджу, а воно зза-гори летить... Ох, леле, простісінько на мене.

— Во-ро-плян — страшна потвора голками продзьобує свідомість.

— Ой—йой—йой, ой—йой—йой,
ой—йой—йой! — Біль, жах, розлука
шамотають мною сюди й туди, а я, то ті-
каю, то падаю, то немовби в решеті
танцюю від корови до корови. Я бачу,
я певний воднім: він летить кинути на
мене бомбу.

Дедалі потім поплило моє життя
нормальніш. Вщухли й останні воєнні
буруни, а я знов міг був собі безжур-
но майструвати. Візки, стінні годинни-
ки, скрипка, і, найцікавіша, в своїй
штудерності, для мене вловимій, рампа,
становили цілу чергу моїх щоденних
робіт. Бувало в полудень, ідуть мої бать-
ки з поля а я, назустріч уже кличу, біжу,
проваджу їх, показую, тішусь, що то я
наробив, що то я потраплю, що я вмію.
О, який то я був іщасливий, коли хтось
з рідні захотів пристати, поглянути, по-
хвалити, а то ще й подивуватись зро-
бленому. Тепер подив усього світу не
зробив би мене таким щасливим.

Перешкод, колод на шляху тих моїх заінтересувань і творчості було тоді небагато. Ще найбільшою, докраю мною зненавидженою запорою було те, що мене часом заставляли зо старшою сестрою возити в візочку наших молодших, брата й сестричку — близняків, яких, я, лютий і розплаканий, за ту страшну кару казав одного разу матері, що порубаю на „трісочки“. Тож напrawdę, чим мала мене, малого, захопити роля візочкового попихача (сестра звичайно тягнула за дишлик), навіть у порівнянні з такою працею, як — вбивання цвяхів.

А що вже казати тоді, коли тутже перед очима я бачив нераз гурт розбавлених, свободних ровесників.

— Ні! ні! ні! — бурилося тоді в душі й, я почувався страшно нещасливий: як справжній каторжник, прикутий до візка ланцюхами батькового наказу. І несила було мені із них звільнитись.

Тому прошу й не подивуватись,

що згодом смерть мого братчика, що я його мусів возити, прийняв я як справжню Божу ласку.

Особливого чогось, далі, аж до порога школи видно в моєму житті не було; бо й не памятаю. Знаю тільки, що я не любив пасти худоби на мотузях і, що я був гріховно-цікавий. Мою матір не раз і недвічі засипував я градом питань: „а як? а чому? а куди?“. До них очевидно належала і цікавість: „а як я вродився?“. Не знаю, чи в той час, чи трохи пізніше мати й мусіла мені навіть сказати, котрі то до неї хлопці ходили. А я завжди при кожному вставляв:— „Того не хотів би я мати за тата!“, або знов:— „Того хотів би мати!“ Мірилом було те, чи той, чи другий був зліший, чи добріший за мого „теперішнього“ тата. — Бе, чи не бе він своїх дітей? —

А мати оповідала мені багато-багато. Я довідався, що я вродився тоді, як тато пішов „на войну“, батько мене

чотири роки не бачив, а мати сама з нами — чотирма дітьми, мусіла перебідити весь час лихоліття. Найгірше було зо мною, бо я був на руках, вродився на четвертому місяці війни і мати мусіла мене носити завжди з собою, при грудях. Одного разу то й випадок страшний був зо мною стався: виглядало, що мене вже не стане поміж живих.

— — — — —

Наш сусід, по родинному відношенні мій дядько, був війтом. Я вже знав, що війт є у селі старший і, що його мають усі слухатися й боятися. Але стається, і мій дядько помірає: вдома почали говорити про вибір нового війта. [А я лиш з кутка й думаю: „От коли б так мого дідуся вибрали. Ото — люблюся тією мрією — то було би раз!...“

А мені так хотілося страшно бачити, як то будуть усі мого дідуся боятися й, як то він буде розганяти хлопцям музики.

Мій любий дідусь!

— — — — —

Та таких як мій дідусь тоді війтами не вибирали. Війтом став неграмотний. У нас тоді говорили: „Польща!“

— ? ? ?

* * *

Взяв мене батько за руку й ми пішли.

— Впишу тебе до школи!

Повно дивних лавок... Пані... Батько говорить про щось із панею. А мені лиш в ухах щось дзвенить і дзвенить. Мачаю пальця в роті й виводжу на припорошілій лавці якісь, ні мені, ні нікому другому незрозумілі закарлючки.

— Добрий буде ученик — завваживши це, заговорила учителька.

В ухах ще дужче заграло. В лицях затанцювала кров хоруводом сорому.

Ні злий, ні добрий, от звичайний середняк — такий то я був зразу ученик.

Та на другому році не те. Цікавість моя із предметів оточення перейшла в книжку й я вже один із перших. Почуваюся добре. Боюся, але й люблю школу. Там же стільки, стільки дітей.

Зима! Недалекий потічок покрився льодом. Перерва — хто ж би з нас там не пострибав. Загальна совганка вмент розшаліла як повінь. Аж тут:

— До кляси! — крикнув грімко учитель.

Ми помчались.

— ? ? ?

— Що це?

Виглядало, немов би вчитель хотів криком розсадити склевіння. Нічого не розумію. Аж доходить до діймаючого спільогу: всіх бє. Всім міряє „паци“.

Кінчає! Приходить до мене.

— Пацем! — кринуть.

— Я не даю!

— Пацем! — злобиться.

— Я не даю — підношу й я на то-
ні та відкликаюсь до плачу.

— Пацем! — остсчортіло заверещав.

— Ви мені чоботи не купуєте!

Та ці слова були висказані під такт буків, що ними рясно покрив мої плечі ляцький посіпака.

Знайшовся в клясі іще один сміливець. І він теж не дав руки. Інші поголовно покорились.

* * *

Із Росії приїхав наш сусід, мій дядько. З того приводу в нас чиймало говорилося. Посходяться було сусіди та й пливе балачка, пливе. Мій дядько привіз гроші. Показує. Оглядаємо. І я теж, із стола, з-поза плечей комусь там оглядаю. Робиться якось солодко на душі — там по-нашому написано. Що? — Дивлюся, приглядаюся ще краще й бачу: й ніби „по-нашому“ і ніби „не по-нашому“. Є якісь, мені незрозумілі закарлючки й я, взагалі чомусь не потраплю написаного, ані прочитати, ані зрозуміти.

— Це по-російському — пояснив мені дядько.

Вчерзі іде розмова про політику. Говорять, що цісар був добрий, був за хлопами; тож і я є за цісарем. Кажуть, що Пілсудський є за хлопами; тож і я є за Пілсудським. Розмову повернули на „войну“. О диво! Що я чую? — Кажуть, говорять про наше військо. Невжеж таке де є? було? О, якже я тішуся, якже я радіюся.

Проте не поділяють усі моєї радості. Дідусь оповідає, що „наш вояк“ вкрав йому чоботи. Батько не надто підхлібно висловлюється про якогось там „зеленого“ (я й не знав ще тоді, що це значить — молодик, сказати б жовто-дзюб). Мені ніяково.

— Ні, це неможливо! — бунтується чомусь у душі.

* * *

Я вже у третій класі. До нашої школи приїхала нова учителька. Така гарна, така добра. А й говорить по-на-

шому. Взагалі усі говорять, що то наша — „наша пані“.

В мені й назріває свідомість — усі, що говорять по-нашому, є наші. Вони є добрі. Я їх люблю. Я люблю нашу паню. Ми всі любимо нашу паню.

Вона так люблю на нас дивиться.

— — — — —

В дома застаю знов „сусідський соймик“. Знов говорять про цісаря.

— Але він не наш! — сверлиться в моїй свідомості; я знаю, він не говорить по-нашому. Від тата знаю. Кажуть що він добрий.

— ? ? ?

— Добра є наша пані. Вона говорить по-нашому.

А далі знов чую про наше військо. Я хочу, о, як дуже хочу, щоби їх хвалили. Як вони наші, то вони добрі. А то знов:

— Чоботи вкрав!...

— Мене додому „зелений“ не хотів пустити.

Не розумію! Як так?

Дивлюся з жалем і на дідуся най-
батька.

О, ні! — прокидується щось у ду-
ші — Це неможливо!

— — — — —

То почала закільчатись у моїй ду-
ші безумна любов свого.

* * *

В одного господаря в нашому селі
служила дівчинка. Ми були одно одно-
му ровесники. Її звали, Теренька.

— Значить Тереса — говорив я
собі вголос на самоті — Тереса! — гар-
но! І пани так зовуться. От колись бу-
ла у нас Тереса, учителька. Кажуть, що
й одна цісарева звалася Тереса.

І полюбив я, полюбив ту мою Те-
ресу в мрії, а Тереньку в селі. Полю-
рив до дуру. Аж усі, усі почали гово-
бити: „М. має дівчину! Теренька є
М-ова дівчина.“ О, Господи! де ж тут
сховатися!

Хоч лице червоніло, але серце лю-
било.

Вижену було на пасовисько худо-
бу. Гляджу — де то „багрянці“ моєї Те-
рені? Є уже, чи нема? Вгляджу, і сер-

це забється так дуже, дуже. А тоді... так ніби нехотя, так ніби самі мої корови туди женуться... наближуюся... все ближче... й... ближче... до неї.

Одного разу чогось я із одним пастушком, ровесником погнівався. Обидва ми ходили тоді до одної кляси: значить четвертої. От ми й в школі. Є релігія. Навчає отець Д. Раптом стає мій Кирило й каже:

— „Прошу отця, М. має дівчину,... Тереньку.“

Я отетерів.

Священник звертається до мене, щось питає. Не чую, нічого не чую. Щось давить, щось дусить... тісно... невиносимо.

Ноги самі затріпотали. Що? —

Біжу... біжу... Поміж лавки, стіл, у двері. Ох, Господи, а тут крізь діраву кишеню в штанях, як не лусне об землю пиріг.

Но! більше вже не треба було. Я тільки й чув за собою даремні накликування:

— Вернися!

— Вернися М. по пиріг!

Та суконки зеленої
— та кіс довгих, русявих, сором
не спалив.

* * *

— Газдо, дати сина до школи!
Шкода хлопця! — нераз і недвічі пе-
роконував новий учитель (знову поляк)
мояго батька:

— Я знаю хлопського сина, що є
послом. Вивчився!

А в нас дома пекли, пекли. Сина
в місто виряджали; до шкіл.

Пора! Запрягли коні й ми рушили
в дорогу. В полукішку ззаду за вязан-
кою було нас трьох. Бо аж трьох газ-
дів, тимразом, нарозумились дати своїх
синів у місто.

Школа! Така як у нас — польсь-
ка. Але, що велика велика, О, до та-
кої школи ходити. Ото, як хто полягне
із нашого села, на ярмарці, в якій то
я школі учуся. То буде раз. А я тіль-
ки крізь вікно до нього: — Он бачиш
де я є? —

Наука — всі говоримо по-польськи,
Перерва — нас більше говорить
по-нашому. Ми „русини“. Руського ледь-
що нас учать. Та ми таки найкращі.
І я гордий із того в душі. Маємо й од-
ну учительку „нашу“ Вона теж найкраща.

Зелені свята. Місто аж кипить від
множества людей. Всі наші. Всі йдуть
у церкву. Молитися!

О, як тішилась - раділа в мені
душа. Аж очі засвітила.

Похід довжелезною лентою розтяг-
нувся вулицями, аж на кладовище. Ми
вже на місці — початок. Та кажуть,
що кінець, ще біля церкви. О, як це
далеко, далеко.

Отці правлять Богослужбу. Хор
співає. Виходить на підвищення свя-
щенник і говорить проповідь. Люде
втирають очі. Що?... — Дивлюся... і ме-
ні так жалісно, так болісно зробилось...
Наша пані плаче... Гляджу душею на
неї та переживаю щось таке неземське.

Розходяться всі. І я йду — вслід
за нашою панею. Щасливий, так глибо-
щасливий.

...А священник там, на могилі так хвалив, так похвалював наших вояків.

...Наша пані, наші ученики, наші стрільці — вони добрі. Вони найкращі.

— — — — —

В дома на кватирі я сказав господині:

— Наша пані так дуже, дуже плакала.

— Ваша пані є патріотка!

— То ж і я буду патріотом! — подумав я собі.

* * *

Вакації. Я приїхав додому. Чую, що я вже вдома, не я — не той, що був колись. Навіть і на ровесників якимось інакше дивлюсь. А всі кажуть — „Деків студент“. А в мене аксамитна шапка, аж міниться, так яснить.

Лиш мій батько чомусь і надалі по-старому:

— М. жени товар у поле!

Тяжко, але жену. А й так іще поза собою чую: „дивіться, студент!“: А я й ніби не чую, так йду собі, так йду....

За коровами.

— — — — —

Із трьох сторін ліс. Куток. А далі розложилась простора сіножать. У тому куткові пасемо худобу: я й моя Теренька. Нікого ніде й нема. А нам так любо, а нам так добре.

То бавимось, то глядимо одне на другого.

Коли ж: обоє мовкнемо.

— ? !

Далі мовчанка.

Чую... моя... — нічого... не чую...

Ніяковію.

Щось придавлює груди, щось гнітить серце... В висках кують ковальські молоти.

— ...Ні !

— Е, — нараз паде із її уст таке, щось тужливе... (О, дівчата, дівчата !)

— Ти в школах !...

— ? ? ?

— Ти будеш паном !...

— ? !

— Ти мене не схочеш!...

Павза!

Довга діймаюча павза — по мізку
витанцьовуюють шпильки: гострі, гострі.

— — — — —

Мені ішов чотирнадцятий.

* * *

Три літа в місті. Перші три літа.
Минулися.

Я вже покінчив повну народню школу; сім клас. Справжній студент — колись виглядало. А тепер, я відчув себе наново таким малим, таким мізерним. Моя мета-мрія так ген віддалилась. Так далеко, так неспіймаю далеко. Вроздалля!

Чи спіймаю я її? Досягну?

Вітри не туди дули.

* * *

— Дам до ремесла та й годі! Більш не годен — отак заявив твердо й неоступчиво мій батько на моє блага-ня-домагання йти далше в школу. Не було ради.

Скларлось і батько хутко свого допняв. Мене віддано на науку електро-техніки до Львова. Фірма була польська, учні й челядники також поляки; самі мійські. Насміхи, кпини, обманювання природно, мусіли посипатись на мене обильним дощем. Було, аж плачу. А як вже не використовувано мене, як не ображувано. Зранку до ночі, мені нічо не приходилось робити, тільки носити цілими кільометрами — то гіпс, то рури. В нормальній порції 20—30 кілограмів.

Остогидло нарешті, терпець урвав-ся. Я зажадав зміни.

В новій фірмі мене преділено челядникові — загально незлій ї не над-то збатарованій людині. Представляюся вже йому, як „Міхалко“; боюся призна-тися до свого „хлопського“ імени: ад-же ж з нього тут кплять.

По будовах Львова ми вдвох ін-сталювали світло.

Колиж дістаю новий приділ: до

санаторії Каси Хорих на Курковій. Погіршилось. Я знов то гіпс ношу, то стіни довбаю.

Але Львова покинути не хочу.

Мешкав я в той час у родині із дуже малим моральним рівнем. Сама ж господиня, колись служниця, українка з сусіднього села, почувалася полькою і мала тепер сторожівку кам'яниці. Зо всього українського тут насміхались, як спростого, сільського, недотепного. Мене „по-хлопському“ також не звали. Кликали мене до костела, хоч не забороняли ходити ще й до церкви.

Одної неділі, вибрався я до найближшої церковці на Зибликевича. Перший раз. По Богослужбі народ викотив на вулицю. Звідусіль чую нашу мову. Одна пані має жовту стяжку на синьому капелюсі. Й мені чомусь забажалося іти за нею вслід.

Того самого, чи іншого дня йшов я Личаківською. Озираюсь, а біля мене високий, чорнявий пластун. Я пізнав,

це український пластун (у нас в селі такі були). А всі на нього так дивляться.

Знімаюся на крилах розкішної, дивної радості. І довго чимчикую за ним услід.

Вже минув місяць. Приїхав мій батько. Іде торг за висоту одержання й квартири. Остання ставка: 80 золотих. Мій батько резигнує.

Пополудні о третій узяв мене батько за руку й зплачем попровадив до станції.

* * *

Читальня ! Аматорський гурток ! Ролі, вистави. На них я розіпняв тепер шатра свого походу. І рік цілий під ними обозував.

Читальняна бібліотека. Українські книжки — наші книжки. Кащенко, Чайковський. Хто ж і що ж було тоді мені вартніше ?

Пригадую : читав я Кащенкоі „Славні побратими“; Нечай... Богун... О, слава наша !

Війна ! Колись спомин про неї це один жах, а тепер, а нині ? — Хіба було б що краще, як при Богунові, при Нечаєві ляхів громить ?

Навіть вмерти не страшно. Жалко, але не страшно.

Або от на уходах Чайковського. Тарас... О, тепер не простягався б я на порозі.

* * *

Наближався початок нового шкільного року. Блиснула ще остання моя надія. Прошу, плачу, благаю: до школи! До школи хочу. Батько далі спирається. Не сила.

З болю не знаю, що й почати

— — — — —

Таки добився свого. Їде нас дев'ятьох до Львова до технічної школи. Всі українці — крім одного. Вписалися. Здаємо іспит. Іде все гаразд. Виходить — всі поздавали...

За три дні на вивісці списку прийнятих ми прочитали лиш одне імення — із нас девятьох.

Біда. Надія розбилась — перед очима знов стало село. І його довгі, нудні будні.

О, ні, не вернуся, не піду туди знову. Полишусь! Мушу полишитись тут у Львові.

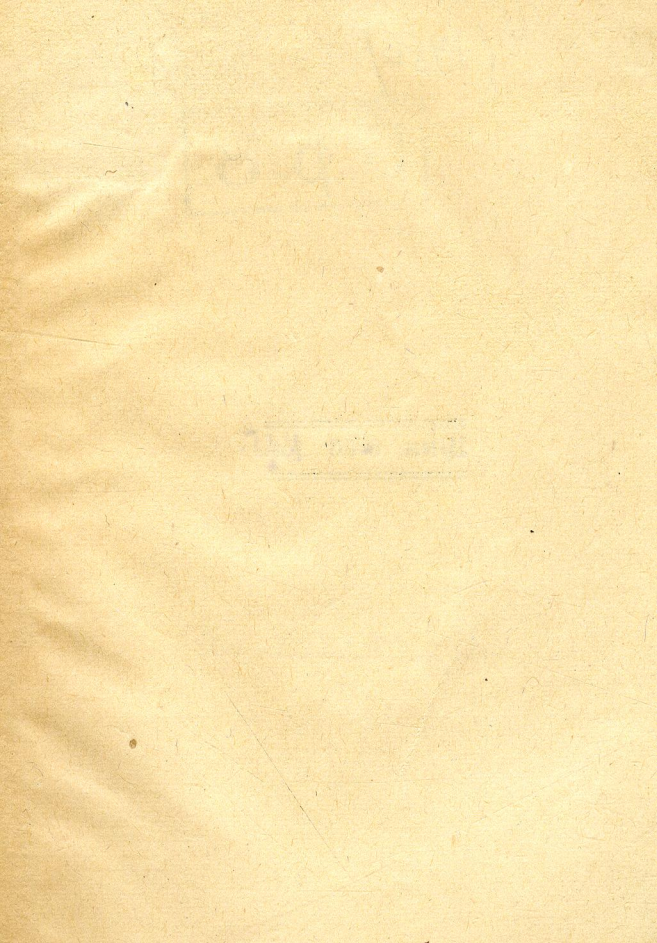
Прийшлося шукати за новим притулком — новою школою. Та що тут вибрати: треба скомбінувати так, щоб і батько був згідний і я щоб був вдовільний. Найважливіше, щоб до школи не треба було ходити довго.

По південний блуканині і розшуках я вписався до середньої фахової школи.

— — — — —

Мешкати у Львові покищо не було де і тому треба було доїжджати! (71 клм. їзди поїздом в одну сторону о 3 клм. тільки до станції) Ставати треба було о третій досвілку, в темені перечимчикати болотом до станції, а опісля, вернутися до дому знову зо смерком. Про якесь нормальне відживлювання, теплі страви (за кимськом вечорів) шкода й згадувати. Так аж до зими.

* * *

1р-2014
(1986)

1302

Б. р. З.

Ціна 0-60 коп. *в.б.*

Львів. Бібліотека
АН УРСР

PA 1302

М. Гарма

Чи і ти
такий
був ?